

HARRIET
BEECHER
STOWE

Chalúpka
strýčka Toma

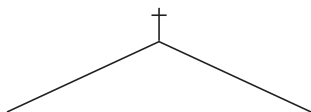
IKAR

Chalúpka strýčka Toma

**HARRIET
BEECHER
STOWE**

Chalúpka strýčka Toma

Preložil Martin Kubuš

IKAR

Harriet Beecher Stowe
UNCLE TOM'S CABIN

Copyright © 2018, 2010, 1994 by W. W. Norton & Company, Inc.
All rights reserved.

Translation © 2023 by Martin Kubuš

Jacket design © 2023 by Tereza Králová

Slovak edition © 2023 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-9039-6

CHALÚPKA STRÝČKA TOMA ALEBO ŽIVOT MEDZI PONÍŽENÝMI

Výjavy z tohto románu, ako naznačuje podnázov, sa odohrávajú medzi príslušníkmi rasy, ktorú ľudia zo slušnej a lepšej spoločnosti doteraz ignorovali. Ide o cudzokrajnú rasu. Jej predkovia, zrodení pod horúcim slnkom, si priniesli a potomkom odkázali povahu, ktorá je vo svojej podstate tvrdej a dominantnej anglosaskej rase natoľko cudzia, že si od nej dlhé roky vysluhuje jedine neporozumenie a pohrdanie.

No už svitá na nové a lepšie časy. Dnes sa totiž všetok vplyv literatúry – poézie či prózy – a umenia čoraz väčšími zladuje s tónmi, ktoré udáva kresťanské učenie slovami evanjelistu: „... na zemi pokoj ľuďom, ktorých on miluje“¹.

Básnici, maliari a mnohí ďalší sa dnes usilujú okrášľovať všetko bežné i vznešené, čo súvisí s ľudským životom, a pod vábivým pláštikom diel ako ovocia vlastnej predstavivosti vdychujú svetu poľudšťujúceho a podmaňujúceho ducha, ktorý rozkvetu hlavných zásad kresťanskej súdržnosti naozaj praje.

Pomocná ruka sa dobrotivo vystiera ku každému, skúma útrapy, napráva krivdy, poskytuje úľavu v súžení a vovádza osudy úbohých, utláčaných a zabudnutých do povedomia a súcitného pochopenia okolitého sveta.

V rámci týchto celospoločenských zmien sa konečne pamätá aj na nešťastnú Afriku – svetadiel, kde sa v hmle na úsvite dávno minulých čias započal vývoj ľudskej spoločnosti i pokroku, a zároveň svetadiel, ktorý stovky rokov leží v okovách, krváca pri nohách civilizovaných kresťanských spoločenstiev a márne prosí o zľutovanie.

¹ V celej knihe citujeme z Roháčkovho prekladu *Biblie* (Luk 2, 14) v snahe zachovať vznešený archaizujúci pátos, pozn. prekl.

Ale srdce panujúcej rasy, ktorá si tento svetadiel podmanila pevnou, až tvrdou rukou, mu napokon predsa len ukazuje milostivú tvár a už vidno, že národom oveľa väčšmi slúži ku cti, keď slabých chráni, než keby ich mali utláčať. Ďakujem Bohu za to, že svet napokon prekonal obchodovanie s otrokmi!

Cieľom týchto zápiskov je vzbudiť súcit a pocit spolupatričnosti s rasou Afričanov, keďže žijú aj medzi nami, poukázať na krivdy a smútok, ktorými trpia v rámci zariadenia takého krutého a nespravodlivého, že udupáva a hatí všetko dobré, o čo by sa ich najlepší priatelia mohli pokúsiť pre ich dobro.

Autorka na tomto mieste vyhlasuje, že necíti nevraživosť voči jednotlivcom, ktorých sa – neraz bez ich vlastného pričinenia – nejakým spôsobom týkali príkoria a nepríjemnosti súvisiace s právnymi otázkami otroctva.

Zo skúseností vie, že spomínané problémy sa neraz dotknú aj myslí a srdc tých najvznešenejších z nás. Práve oni najlepšie vedia, že písomné zmienny nedokážu vystihnúť ani len polovicu toho, čo by sa dalo vypovedať, keby tie slová niekto dokázal znieť.

Tieto svedectvá by v severných štátoch azda považovali za zveličené polopravdy, zatiaľ čo na Juhu žijú ľudia, ktorí by ich dôveryhodnosť mohli dosvedčiť z vlastnej skúsenosti. Aj sama autorka má k pravdivosti týchto príbehov čo povedať a v pravý čas tak urobí.²

Ľudstvo sa v priebehu storočí muselo preniesť cez mnohé príkoria a krivdy, a dnes, pookrejúc na duši, dúfam, že časom sa bude na podobné zápisky nazeráť iba ako na svedectvá o veciach, ktorým už dávno odzvonilo.

Len čo bude osvietené a pokresťančené spoločenstvo na afrických brehoch mať zákony, jazyk a literatúru aj vďaka nám, verím, že z výjavov zo života v neslobode zostane len spomienka,

---

² Stowová v esaji *Kľúč od Chalúčky strýčka Toma* (1853) píše o ľuďoch a udalostiach, ktoré jej poslúžili ako vzor pre potreby románu. Čitatelia však poukazujú na to, že dôkazový materiál z *Kľúča* v prevažnej miere zhromaždila až po vydaní *Chalúčky*. Autorka napríklad tvrdí, že slávna scéna, v ktorej Eliza prechádza po ľade, odkazuje na udalosť, keď jej manžel s bratom pomáhali ktorejosi otrokyni na úteku – pozn. red. Elizabeth Ammonsovej.

akú majú Izraeliti na život v egyptskom zajatí. Kiežby to vnímali ako podnet na vďakyvzdanie tomu, ktorý ich vykúpil!

Lebo kým politici debatujú a ľudia sú vydaní na milosť a nemilosť protichodným prúdom záujmov a vášní, dôležitá otázka slobody jednotlivca je v rukách toho, o ktorom sa píše:

„Nebude tlieť ani sa nenalomí, dokiaľ nepostaví na zemi súdu, a na jeho vyučujúci zákon budú očakávať ostrovy.“

„Lebo vytrhne chudobného, volajúceho, a biedneho a toho, kto nemá spomocníka.“

„Vykúpi ich dušu z útisku a z násilia, a ich krv je drahá v jeho očiach.“³

---

³ Citáty pochádzajú z *Knihy proroka Izaiáša* (42, 4) a *Knihy žalmov* (72, 12; 14), pozn. prekl.

**PRVÁ
KNIHA**

ČITATEĽ SA ZOZNAMUJE SO ZÁSTANCOM ĽUDSKOSTI

V jeden chladný februárový podvečer v meste P... v štáte Kentucky sedeli dvaja džentlmeni pri víniku vo vkusnom salóniku. Po služobníctve ani stopy, páni sedeli blízko pri sebe, každý vo svojom kresle, a zjavne debatovali o veľmi vážnej téme.

Pre stručnosť sme uviedli spojenie „dvaja džentlmeni“, no keby sme sa na vec pozreli súdnym okom, dospeli by sme k záveru, že jeden z nich veru až taký džentlmen nebol. Pán Haley bol nižšieho vzrastu, zavalitý, výrazom tváre tuctový, ale zato chladný a snobský, až nafúkaný, skrátka povahou skôr neušľachtilý človek, ktorý sa širokými laktami všemožne prediera do lepšej spoločnosti. Obliekol sa až prehnane okázalo. Mal na sebe prečáčanú pestrofarebnú vestu, okolo krku modrú šatku posiatu veselými žltými fíkancami a k tomu okázalú kravatu, ktorá celkom vystihovala jeho osobnosť. Dlane mal veľké a drsné, prsty prezdobené prsteňmi, na veste sa mu hojerala ťažká zlatá reťaz s hodinkami a veľký trs pečatidiel rozličných farieb, ktorými v zápale rozhovoru neraz okázalo zahrkal a zaštrngal, čo mu zjavne spôsobovalo potešenie. V reči ľahko, až bezstarostne vzdoroval pravidlám gramatiky a vždy keď mu to prišlo vhod, okorenil svoj prejav všakovakými rúhavými slovami, ktoré – hoci chceme byť čo najvernejší – tu v nijakom prípade nebudeme uvádzať.

Jeho spoločník pán Shelby bol džentlmen už na prvý pohľad. Celkový vzhľad jeho príbytku a zariadenie svedčilo o tom, že si vôbec nežije zle, ba je priam zámožný. Ako sme už spomenuli, páni mali veľmi vážny rozhovor.

„Ja by som za daných okolností postupoval takto,“ poznamenal pán Shelby.

„Hentak sa kšeftovať nedá – mne rozhodne nie, pán Shelby,“ odvetil prvý menovaný, pozdvihol čašu a prizrel sa jej proti svetlu.

„Nuž, popravde, Haley, Tom nie je ako ostatní. Tú sumu by zaňho zaplatili naozaj kdekoľvek. Je spoľahlivý, schopný, moju farmu spravuje čestne a všetko ide ako po masle.“

„Vraj čestne! Asi ako každý neger, čo?“ odsekol Haley a siahol po pohárikú brandy.

„Nie, myslím to vážne. Tom je dobrý človek, dá sa naňho spoľahnúť, je rozumný a zbožný. Vieru mu odovzdali na modlitbovom zhromaždení pred štyrmi rokmi a myslím si, že ju naozaj prijal. Odvtedy má moju plnú dôveru, zverujem mu do opatery všetko, čo mám – peniaze, dom, kone –, dovoľujem mu voľne chodiť po celom štáte a ani raz ma nesklamal. Vždy je čestný a poctivý.“

„Podaktorí ani neveria, že zbožní negri vôbec jestvujú, Shelby, ale ja hej,“ pripustil Haley a nezaujato mávol rukou. „Tiež mám takého z vlašajšieho výjazdu do Orleansu. Aj tam mali párdňové zhromaždenie, takže som počul, ako sa tá spodina modlí. Móresy mal slušné a celkom ušiel. Dobrý kšeft, kúpil som ho za babku od chlapíka, čo sa ho musel zbaviť. Zacvakal som šesť stovák. Poviem, ako je, viera v Boha je u negra vzácna vec, teda ak ju berie vážne, o tom niet pochyb.“

„Veď práve! Tom to myslí tak vážne, ako to len títo nešťastníci dokážu,“ podotkol Shelby. „A minulú jeseň? Pustil som ho samého do Cincinnati, chápete? Mal mi tam niečo vybaviť a priniesť päťsto dolárov. Vravím mu: ‚Tom, verím ti, lebo ťa pokladám za ozajstného kresťana. Viem, že by si ma neoklamal.‘ A čo sa stalo? Pravdaže, vrátil sa. Vedel som, že to tak bude. Pár nehodných mu vraj radilo: ‚Prečo nezdupkáš do Kanady?‘ Tom však podľa svedkov odvetil: ‚Kdeže! Môj pán mi dôveruje. Nemohol by som.‘ Poviem vám, že sa s ním lúčim len veľmi nerád. Keď vám ho dám, sme vyrovnaní. Ak máte aspoň zamak svedomia, Haley, musí vám vynahradiť zvyšok dlhu.“

„Nuž, mám akurát toľko svedomia, koľko si obchodník v tejto branži môže dovoliť – zamak istotne, aby som mal na čo prisahať, ako sa vraví,“ žartoval obchodník. „Rozumnej dohode sa nebránim, tobôž nie ak mám potešiť priateľa, ale pochopte, že

za jedného šupáka chcete hotový majland.“ Otrokár zadumane vzdychol a dolial si brandy.

„Tak ako, Haley? Dohodneme sa?“ opýtal sa pán Shelby po napätej odmlke.

„Nemáte dajaké chlapčisko či dievčisko, že by ste mi k Tomovi, reku, dačo, prihodili?“

„Nikoho voľného nemám. Aj Toma, pravdupovediac, predávam len z núdze. Aby sme si rozumeli, s pracovnou silou by som sa len tak nelúčil.“

Vtom sa otvorili dvere a do izby vstúpil malý miešanec – kvarterón. Mohol mať štyri či päť rokov. Bol mimoriadne krásny, jeho výzor doslova uchvacoval. Čierne vlásky jemné ani hodváb sa mu v lesklých kučierkach vinuli okolo okrúhlej tváričky s jamkami v lícach. Zvedavo blýskal po miestnosti tmavými očiskami, ktoré mu svietili spod dlhých hustých mihalníc ako uhlíky. Veselá károvaná karmínovo-žltá košieľka, starostlivo ušitá na mieru, ešte zvýrazňovala jeho bujnú tmavú krásu. Chlapcovo podarene sebavedomé vystupovanie sa snúbilo s plachosťou a prezrádzalo, že tento fešáček si privykol na nehu a pozornosť svojho pána.

„Vitaj, černoško,“ zvolal pán Shelby, zapískal a hodil mu k nohám stravec hrozna. „Zober si, nože!“ Chlapček skočil po odmene ako srnka a pán sa schutil zasmial. „Poď sem, černoško,“ vyzval ho. Dieťa podišlo bližšie, pán ho pohladkal po kučeračných vláskoch a zľahka poštekľil pod briadkou. „Nože ukáž tuto pánovi, ako vieš tancovať a spievať.“

Chlapček spustil čudesnú divoškú pieseň, aké zvyknú spievať černosi, hlasiskom zvučným ako zvon, a popritom smiešne hádzal rúčkami, metal nohami i celým telíčkom, všetko v bezchybnom rytme.

„Bravo!“ zvolal Haley a hodil mu štvrtinku pomaranča.

„A teraz ukáž, ako chodí starý strýčko Cudjoe, keď ho chytí reuma,“ pobádal ho pán.

Vrtké detské telíčko okamžite stuhlo v kríci, chlapček sa zhrbil ako mačka, krivkal po izbe s pánovou palicou, nahodil ubolený výraz, vyšpúlil zovreté pery a dedkovsky plul napravo i naľavo.

Džentlmeni spustili hurónsky smiech.

„A teraz, Bubu zlatý,“ vyzval ho pán, „ukáž, ako dôstojný pán Robbins prespevuje žalm.“ Chlapčekovi sa baculatá tvár razom impozantne pretiahla a huhňavo vylúdlil tóny žalmu, pokojne a dôstojne.

„Bravo, mladý! Tomu vravím fajta, len čo je pravda,“ zvolal Haley a znenazdajky ťapol pána Shelbyho po pleci. „Mám návrh. Prihodte mi toto chlapčisko a sme si kvit, namojveru. Musíte uznať, že by to bol spravodlivý obchod!“

Vtom sa zľahka roztvorili dvere a objavila sa v nich mladá kvarterónka, asi dvadsaťpäťročná. Stačil letmý pohľad a hneď bolo jasné, že je to chlapcova matka. Namiesto očí rovnako hlboké tmavé jazierka, dlhočizné mihalnice, na hlave jemné čierne kadere. Počernú tvár jej sfarbil výrazný rumenec, ktorý sa rozohorel ešte väčšmi, keď si všimla, že cudzí chlap na ňu zíza s trúfalým a neskrývaným obdivom. Šaty jej padli ako uliate a pekne zvýrazňovali ladné krivky. Jemné dlane a pôvabné chodidlá a členky rozhodne neunikli jastrabiemu zraku obchodníka, ktorý dokázal ohodnotiť prednosti vyberaného ženského tovaru jediným pohľadom.

„Čo sa robí, Eliza?“ spýtal sa pán, keď sa zháčila a uprela na neho váhavý pohľad.

„Hľadám Harryho, pane.“ Chlapček k nej priskočil a ukazoval jej úlovok, ktorý nazbieral do vyhrnutej košele.

„Nuž, tak si ho ber,“ povedal pán Shelby, načo Eliza schytila chlapca a odniesla ho v náručí preč.

„Svätý Jupiter!“ žasol obchodník a venoval spoločníkovi uznanlivý pohľad. „Tomu vravím artikel! V Orleanse by ste na tejto stvoričke zarobili slušný balík, hoc aj hneď. Podľa toho, čo som videl, takéto devy tam idú po tisícke, a nie sú ani zamak dričnejšie než táto.“

„Lenže ja na nej nechcem zarobiť,“ odsekol pán Shelby a v snahe zmeniť tému vzal ďalšiu fľašu vína, vytiahol korkovú zátku a spýtal sa spoločníka, čo naň hovorí.

„Skvelé, vážený – prvotriedne!“ skonštatoval obchodník. Potom sa obrátil na Shelbyho a kamarátsky mu ťapol do pleci: „Tak ako s tou mladou? Tlačneme si? Koľko za ňu chcete?“

„Tá nie je na predaj, pán Haley,“ namietol Shelby. „Žena si ju nedá ani keby ste ju vyvážili zlatom.“

„Jasné, jasné, tieto ženské rečičky poznám, ale mudrujú len preto, lebo si to nevedia zrátať. Podľa mňa im stačí vysvetliť, koľko hodín, pierok a čačiek by si kúpili, keby im človek naozaj dakoho vyvážil zlatom, a zmenia názor.“

„Ako vravím, pán Haley, o tomto sa s vami baviť nebudem. Hovorím nie a basta!“ ohradil sa Shelby rázne.

„Tak mi necháte aspoň toho chlapca,“ prehodil otrokár. „Musíte uznať, že by sa vám to oplátilo.“

„Načo by vám ten malý vôbec bol, prepánajána?“ čudoval sa Shelby.

„Nuž, jeden známy práve spúšťa vlastný kšeft. Chce nakúpiť rúče chlapčiská a vychovať ich pre potreby trhu. Samý vybraný tovar, obsluha pri stole jedna básen! Predával by ich zámožnejším rodinám, ktoré si takýchto fešákov môžu dovoliť. Dobrá rodina sa hneď pozná – pekný chlapec vám otvorí dvere, poobskakuje vás pri stole a postará sa. Dá sa na nich slušne zarobiť a tento váš krpán je veselá kopa, hudbu má v krvi, čertisko! Parádny kúsok.“

„Radšej by som si ho nechal,“ poznamenal Shelby rozvážne. „Podľa mňa by to nebolo ľudské, aby som pravdu povedal. Bridilo by sa mi odlúčiť ho do matky.“

„Ale čo, ozaj? Hej, veľmi dobre vám rozumiem, človeka to chytí za srdce. A ženské sa vedia pekne paprčiť. Neznášam, keď pištia a jačia, to je vám otrava ako fras. Ja keď handlujem, ženským sa radšej vyhýbam, vážený, to mi verte. Ale čo keby ste tú mladú dakam odpratali, čo ja viem, na deň, dva, týždeň... Kým sa vráti, celá záležitosť bude pekne v suchu a bez zbytočných rečí. Vaša žena by jej dala nové náušnice, dajaké háby alebo podobné hlúposti, bársčo... Aby jej nebolo ľúto.“

„To by asi nešlo!“

„Ale čoby nie, boháča! Všetko tieto stvory nie sú ako bieli! Prenesú sa cez to, keď sa to urobí správne. Len medzi nami,“ prešiel Haley na dôvernú nótu, „hovorí sa, že chlapovi v tomto fachu

skamenie srdce, ale podľa mňa to nie je pravda. Aby bolo jasné, ja by som sa nikdy neznižil na úroveň podaktorých. Videl som svoje – žene vzali decko z rúk a predali, a tá vám vrešťala ako pavián. Zle-nedobre, tak sa to predsa nerobí! Zostane vám poškodený tovar, čo možno nebude vládať robiť! V Orleanse som videl jednu fešandu, ženská ako lusk, ale zlá obchodná taktika ju totálne odrovnala. Kupec ju chcel, ale bez decka, a tá vám nebola dajaká krehotinka, hlavne keď sa paprčila. Poviem vám, tá ženská decko nie a nie pustiť, pritlačila si ho na prsia a ani bohovi, huba sa jej nezastavila... Celé to bolo riadne mrzuté. Dodnes ma mrazí, škoda pomyslieť! Keď jej decko vzali a zavreli ju, vyvádzala ako blázon a do týždňa bolo po nej. Škoda tisícky! Zbytočne vyhodené peniaze a načo to všetko? Nevedia v tom chodiť, nič viac, nič menej! Treba na to ísť ľudsky, vážený, mám s tým skúsenosti,“ doložil otrokár a pohodlne sa usadil so založenými rukami, akoby práve učinil cnostné rozhodnutie. Zjavne si namýšľal, že je druhý pán Wilberforce, ktorý na otrokov nedal dopustiť!

Od abolicionistu mal však ďaleko, hoci sa tváril, že mu otroci ležia na srdci. Kým si zadumaný Shelby šúpal pomaranč, Haley opäť spustil, tentoraz síce na patrične skromnejšiu nótu, ale zato tak, akoby ho do ďalších slov nútila rýdza láska k pravde.

„Viem, nepatrí sa mi chváliť, ale hovorím, ako sa veci majú. Moji negri sú z výberového stáda, ako sa vraví. To je o mne známe. Dobrá povest' je na nezaplatenie a každý vám povie, že sú dobre živení, darí sa im u mňa, aj úmrtnosť mám najnižšiu. A viete prečo, vážený? Lebo s nimi zaobchádzam dobre, pekne ľudsky, ako sa patrí, pane. Na tom si veru zakladám!“

Pán Shelby nevedel, čo na to povedať. „Ako myslíte,“ utrúsil napokon.

„Poviem vám, že si zo mňa zato robia blázna a dohovárajú mi. Tak sa to vraj nerobí, nie je to normálne, ale ja mám, reku, svoje zásady a tých sa držím, vážený. Držím sa ich a ono sa ozaj vyplatí, ako sa vraví, popustiť troška opraty,“ dodal Haley a zasmial sa na vlastnom žarte.

Otrokárov výklad ľudskosti znel priam šťavnato a originálne, až tak, že ani pán Shelby sa neubránil smiechu. Možno sa nad tým pousmejete i vy, milý čitateľ, no vedzte, že ľudskosťou dnes možno nazvať všeličo a samozvaný ľudomil povie a spraví vskutku hocičo, aby vás presvedčil.

Shelbyho smiech otrokára posmelil, a tak pokračoval: „Trocha divné, ale ľudia si to nevedia vtrepáť do hlavy. Napríklad taký Tom Loker, môj bývalý obchodný spoločník v Mississippi. Podnikali sme v Natcheze. Rozumný chlap, ale čo sa týka negrov, hotový postrach. Dobrák od kosti na pohladanie, no s negrami mu to skrátka neštimovalo. Dohováral som mu: ‚Tom, keď ti ženská jačí, nemá význam plieskať nad ňou bičom a šľahať ju. Čo tým akože dosiahneš? Nebuď smiešny! Tade cesta nevedie.‘ A on rečie: ‚No a čo, že reve, to je nič! Prírode nerozkážeš.‘ Vravím mu: ‚Keď sa ti aj celkom nevyreve, odrazí sa to inde. A vôbec, Tom, zničíš si ich, a potom čo? Ešte ti ochorejú, klesnú na duchu alebo aj ošpatnejú, hlavne mulatky. Postihne ich dajaká pliaga a skončil si. Počúvaj sem,‘ vravím, ‚treba sa im milo prihovoriť, zalíškať sa. Daj na mňa, Tom, štipka ľudskosti spraví hotové divy. Vždy lepšie než nadávať a plieskať bičom! Takto dosiahneš oveľa viac. Oplatí sa, daj na moje slová.‘ Ale on nie a nie pochopiť, čo hovorím! Nejednu mi takto zničil, takže sme sa museli rozlúčiť, hoci ako vravím, bol to inak dobráčisko a poctivý obchodník, veru hej.“

„Takže vaše metódy prinášajú lepšie ovocie než Lokerove?“ spýtal sa pán Shelby.

„Povedal by som, že hej, Shelby. Však viete, aj ja zažívam mrzutosti, ale v rámci možností sa snažím. Keď treba predáť decko, ženu slušne odpracem a je to vybavené. Zíde z očí, zíde z mysle, však viete, a keď je všetko v suchu a nedá sa už nič urobiť, ženská si zvykne a hotovo. To nie je ako s belochmi, chápete, nás vychovávali tak, že si svoje detváky a ženy necháme, ale s negrami je to inakšie. Keď ich na to riadne pripravíte, nečakajú zhola nič, takže je s nimi ľahká robota.“

„Obávam sa, že moji na to nie sú pripravení,“ poznamenal pán Shelby.

„Dajme tomu, že nie. Vy v Kentucky sa s negrami maznáte. Myslite to dobre, chápem, ale takéto okolkovanie je koniec-koncov nanič. Však viete, negra treba splasiť, previezť cez pol sveta a predat' bohviakomu, takže sa neoplatí bratříčkovať sa s nimi, aby od života nečakali priveľa. Netreba ich vychovávať v rukavičkách, lebo potom všetko znášajú oveľa horšie. Povedal by som, že vašim domácim negrom by sa na plantáži asi nelúbilo, a pritom si tam negri pospevujú a ujúkajú ako posadnutí. Každý zmýšľa dobre o tom, čo robí, pán Shelby, to je prirodzené, a aj ja si myslím, že s negrami zaobchádzam tak dobre, ako sa len dá.“

„Spokojnosť nadovšetko,“ precedil pán Shelby cez zuby a v návale nevelmi príjemných pocitov zľahka mykol plecami.

„Nuž,“ ozval sa Haley po tom, čo obaja v tichosti, ale zato poriadne dlho hýtali, čo ďalej. „Čo poviete?“

„Ešte si to premyslím a poradím sa s manželkou,“ odvetil pán Shelby. „A vy, Haley, o svojich obchodných zámeroch v okolí radšej veľmi nehovorte, ak naozaj chcete, aby všetko prebehlo pekne hladko a v tichosti, ako vravíte. Keď moji chlapi voľačo zavetria, narobia poriadny rozruch, a zbaviť sa kohokoľvek z nich bude ťažšie, než si myslíte, za to vám ručím.“

„Namojdušu, nikomu ani muk! Ale vedzte, že mám riadne naponáhlo a rád by som vedel, na čom som, podľa možnosti čo najskôr,“ poznamenal Haley, vstal a obliekol si zvrchník.

„Zastavte sa večer medzi šiestou a siedmou a dostanete odpoveď,“ dodal Shelby, načo sa otrokár sám vypoklonkoval.

„Kiežby som ho mohol skopnúť dolu schodmi aj s jeho neslýchaným sebedomím,“ povedal si domáci pán, len čo sa za otrokárom zavreli dvere. „Dobre vie, že má nado mnou prevahu. Keby mi niekto radil predat' Toma dajakému podliakovi v južných štátoch, viem, čo by som mu povedal. Spýtal by som sa: ‚Vari je váš sluha prašivý pes, že sa ho chcete len tak zbaviť?‘ A teraz sa tomu nevyhnem, inak to nevidím. A nielen Tom, ale aj Elizin chlapec musí preč! Žena mi to nedaruje a vlastne nebude súhlasiť ani s Tomom. Ale tak mi treba, keď mám dlhy, všakže! Ten chlap ma dostal na lopatky a teraz to využije.“

Azda najmiernejšie otrokárske zriadenie je v štáte Kentucky, ktorý stojí v prevažnej miere na poľnohospodárskej výrobe. Pôda sa obrába po celý rok, bez výraznejších návalov dopytu po pracovnej sile. Farmári majú čas, nemusia pri zmenách ročných období konať pod takým tlakom ako v južnejších oblastiach, takže kentuckí černosi pracujú v zdravších a rozumnejších podmienkach. Tamojší statkári si potrebných robotníkov obstarávajú priebežne, nečelia pokušeniu zatvrdzovať si srdcia, aké sa zvykne zmocniť krehkej ľudskej povahy pri vidine okamžitých obrovských ziskov a pri akom záujmy bezmocných a bezbranných len sotva zavážia.

Človek na návšteve kentuckej farmy zistí, akí sú niektorí majitelia vlúdni a zhovievaví a akí sú tamojší otroci svojim pánom a paniam verní a majú ich radi. Zdá sa, akoby len sníval, že sa ocitol v idylickej patriarchálnej spoločnosti, akú poznáme spravidla len z legiend. To všetko sa však ocitá v tieni varovného mračna – mračna zákona. Ak ani zákon nepovažuje tieto ľudské bytosti, ktorým v tele bije srdce plné skutočných citov, za čosi viac, než len za jednu z mnohých vecí vo vlastníctve konkrétneho pána, a ak týmto úbohým bytostiam hrozí, že sa skrze osobné zlyhanie, nepriazeň osudu, nerozum či nebudaj smrť vlúdneho majiteľa ocitnú zo dna na deň mimo prajného a bezpečného prostredia, v bezútešnej situácii, kde ich čaká len bieda a drina, otrokárske zriadenie si rozhodne nezíska lepšie meno ani keby sa ocitlo v rukách tých najschopnejších správcov pod slnkom.

Pán Shelby bol v podstate dobrák, láskavý a milý človek, zhovievavý k ľuďom vo svojom okolí. Černochoom na jeho farme z pohľadu hmotných statkov nikdy nič nechýbalo. Problém bol v tom, že ako obchodník často a neuvážene riskoval, hlboko sa zadlžil a jeho zmenky na vysoké sumy sa ocitli v Haleyho rukách. Ich rozhovor možno pochopiť len v duchu týchto skutočností.

Keď sa Eliza priblížila k dverám salóna, z konverzácie vyrozumela, že otrokár vyrukoval s ponukou a žiada, aby mu jej pán niekoho dohodil. Veľmi rada by sa pristavila a načúvala za dverami, ale práve ju zavolala pani a musela sa ponáhľať za ňou.

Napriek tomu sa jej zazdalo, že otrokár chce získať jej chlapca. Žeby zle počula? Srdce sa jej rozbúchalo, oťaželo a mimovoľne stisla dieťa v náručí tak mocne, že jej venovalo zdesený pohľad.

„Niečo tá trápí?“ opýtala sa pani, keď Eliza stihla od rána prevrhnuť krčah, zvaliť stolík so šitím, a napokon v roztržitosti podať panej nočnú košelu namiesto hodvábných šiat, ktoré mala doniesť zo skrine.

Eliza sa strhla. „Keby ste len vedeli, milostpani,“ spustila a pozrela jej do očí. Vzápätí jej vyhŕkli slzy, klesla na stoličku a dala sa do plaču.

„Čo sa deje, dieťa moje?“ vyzvedala pani.

„Beda, pani, beda!“ vzlykala Eliza. „V salóne je akýsi otrokár! Počula som, ako sa zhovára s pánom.“

„Keby aj, dievčatko, čo na tom?“

„Ach, pani, myslíte si, že pán chce predať môjho Harryho?“ Schúlila sa na stoličke ako kôpka nešťastia a zadúšala sa plačom.

„Predať Harryho? Kdeže! Čo je to za hlúposť? Veď vieš, že pán s južanmi neobchoduje a svojich sluhov by nikdy nepredal, ak robia, čo treba. Hlupáčik, kto by už len chcel kúpiť tvojho Harryho? Myslíš si, že znamená pre svet toľko, ako pre teba? Nebuď naivná! No poď, dosť bolo slz, zaves mi šaty. Teraz mi vzadu zapleť ten pekný vrkoč, čo si sa minule naučila, a prestaň načúvať za dvermi.“

„Ale vy by ste s tým nesúhlasili, milostpani, však nie?“

„Pravdaže nie, dieťa. Že sa vôbec pýtaš! To radšej predám vlastné. Ale teraz vážne, Eliza. Na toho malého si až nezdravo pyšná. Človek sotva strčí nos do dverí a ty si hneď myslíš, že ide po Harryho.“

Slová panej Elizy uchlácholili, obživila, šikovne jej pomohla s toaletou a pousmiala sa nad vlastnými obavami.

Pani Shelbyová bola na úrovni, a to intelektuálne i morálne. S prirodzenou veľkorysostou a štedrosťou, ktorými sú Kentučanky viac-menej povestné, sa snúbil veľký cit pre morálku a náboženskú zásadovosť, ktoré horlivo presadzovala a šikovne uplatňovala v každodennom živote. Pán Shelby bol človek bez vyznania, no manželkinu zásadovosť obdivoval, veľmi si ju vážil